

Funkčné mestské regióny najväčších slovenských miest v modeloch urbánneho vývoja ¹

Ladislav NOVOTNÝ

Abstract: *Urban development and spatial redistribution of population belong to common objects of geographical research. Significant changes in the long-term migration trends observed since the second half of the last century in the USA and Western European countries resulted into elaboration of many conceptions and models of the urban development. Perhaps the most attention was paid¹ to the stages of urban development model and the model of differential urbanization. These models have been tested in many countries but their use in Slovakia is relatively rare. The main aim of this paper is to record the position of the functional urban regions of the largest Slovak cities and towns in the stages and phases of the urban development models. Based on these findings, the partial aim of this paper is to assess the relevance of the models in the relation to Slovak urban system.*

Keywords: *stages of urban development model, model of differential urbanization, functional urban regions, Slovakia, migration, urbanization, suburbanization, disurbanization*

Úvod a teoretické východiská

Urbánný vývoj a priestorová redistribúcia obyvateľstva patria medzi časté objekty geografického výskumu. Od 70. rokov minulého storočia boli v USA i západoeurópskych krajinách pozorované zmeny v dlhodobých migračných trendoch, čo sa odrazilo na zvýšenom záujme geografie o štúdium priestorovej redistribúcie obyvateľstva v mestských regiónoch. Výsledkom tohto záujmu bol vznik viacerých teórií a modelov, z ktorých si azda najväčšiu pozornosť získali model štádií urbánneho vývoja a model diferenciálnej urbanizácie. Využitie týchto modelov vo výskume priestorovej redistribúcie obyvateľstva na Slovensku je však zatiaľ pomerne zriedkavé.

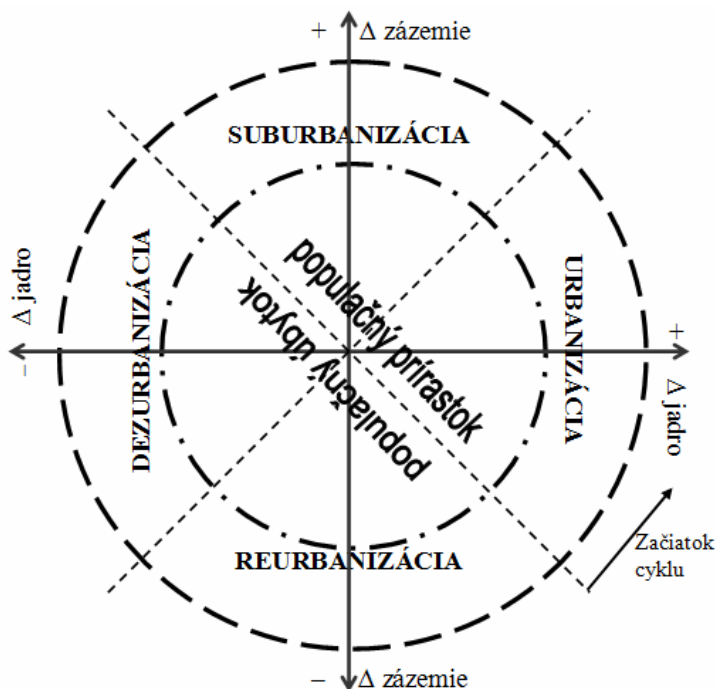
Cieľom tohto príspevku je zaznamenať pozíciu funkčných mestských regiónov najväčších miest na Slovensku v štádiách urbánneho vývoja a fázach modelu diferenciálnej urbanizácie. Parciálnym cieľom je na základe zistení zhodnotiť relevanciu týchto modelov v slovenskom urbánnom systéme.

Model štádií urbánneho vývoja, ktorého teoretickú osnovu predložili Klaasen a Scimemi (1981) a v podrobnostiach doplnili Drewett a Rossi (1981), získal veľký ohlas pri intraregionálnom výskume priestorovej redistribúcie obyvateľstva. Tento model vyjadruje vzťah medzi rastom obyvateľstva jadier miest a ich zázemí, vďaka čomu možno každý funkčný mestský región zaradiť do jedného zo štádií modelu. Model pritom pri prirodzenom vývoji regiónu predpokladá postupný prechod od urbanizácie cez suburbanizáciu a dezurbanizáciu do reurbanizácie.

V súlade s Klaasenom a Scimemim (1981) možno regióny v jednotlivých štádiách charakterizovať nasledovne (obr. 1):

1. Štádium *urbanizácie* prebieha vtedy, keď populácia regiónu ako celku rastie a jadro regiónu zaznamenáva výraznejší rast ako zázemie, ktoré môže zaznamenávať aj úbytky obyvateľstva.
2. Štádium *suburbanizácie* prebieha, ak populácia regiónu ako celku rastie a zázemie regiónu zaznamenáva výraznejší rast ako jadro, ktoré môže zaznamenávať aj úbytky obyvateľstva.
3. Štádium *dezurbanizácie* prebieha, ak je región ako celok populačne úbytkový a jadro regiónu zaznamenáva výraznejší úbytok obyvateľstva ako zázemie, pričom zázemie môže vykazovať aj prírastky.
4. Štádium *reurbanizácie* prebieha, ak je región ako celok populačne úbytkový a zázemie regiónu vykazuje výraznejší úbytok ako jadro, ktoré môže zaznamenávať aj prírastky obyvateľstva.

¹ Príspevok tvorí rozšírenú a doplnenú verziu príspevku uverejneného na <http://www.suburbanizace.cz/analyzy.htm>

Obr. 1. Štádiá urbánneho vývoja v modeli štádií urbánneho vývoja
Upravené podľa Klaasena a Scimemiho (1981)

Výber miery čistej migrácie ako ukazovateľa, na základe ktorého sú sledované regióny zaradené do jednotlivých štádií urbánneho vývoja, vychádza z presvedčenia, že migračný pohyb reaguje na zmeny sociálno-ekonomických pomerov rýchlejšie ako prirodzený, a teda aj celkový pohyb. Vhodnosť takehoto výberu potvrdzujú aj DREWETT a ROSSI (1981). Tí na základe testovania mnohých urbánnych regiónov vo viacerých krajinách Západnej Európy poukazujú na to, že dva komponenty celkového pohybu (prirodzený a migračný pohyb) nie sú od seba nezávislé. Napriek tomu však konštatujú, že migračné pohyby majú dominantný vplyv na celkový vývoj regiónu. Ich konštatovaniu zodpovedá aj príspevok BLEHU, B. (2005), kde sa uvádza, že význam migrácií na úrovni mesto – zázemie, ako komponentu populačného vývoja, v čase stúpa.

Klaasen a Scimemi (1981) už pri formulovaní východísk svojho modelu pripúšťajú výrazný vplyv exogénnych činiteľov, ktoré môžu vývoj regiónu výrazne ovplyvniť. Do samotného modelu však tieto činitele nezahŕňajú, takže model často nereflektuje reálny vývoj regiónov poznačený rôznymi politickými, legislatívnymi, ekonomickými, spoločenskými a inými vplyvmi.

Model bol najmä v 80. rokoch uplynulého storočia testovaný na mnohých mestách v rôznych hospodárskych, politických i spoločenských pomeroch. Medzi testovanými mestami bolo aj viacero miest z bývalých socialistických štátov Európy, nie však z vtedajšej ČSSR. Vo väčšine prípadov sa potvrdilo, že funkčné mestské regióny majú tendenciu sa pohybovať medzi jednotlivými štádiami modelu, avšak výskyt miest, ktoré prešli všetkými štyrmi štádiami v poradí aké model predpokladá, je skôr výnimočný (OUŘEDNÍČEK, 2000).

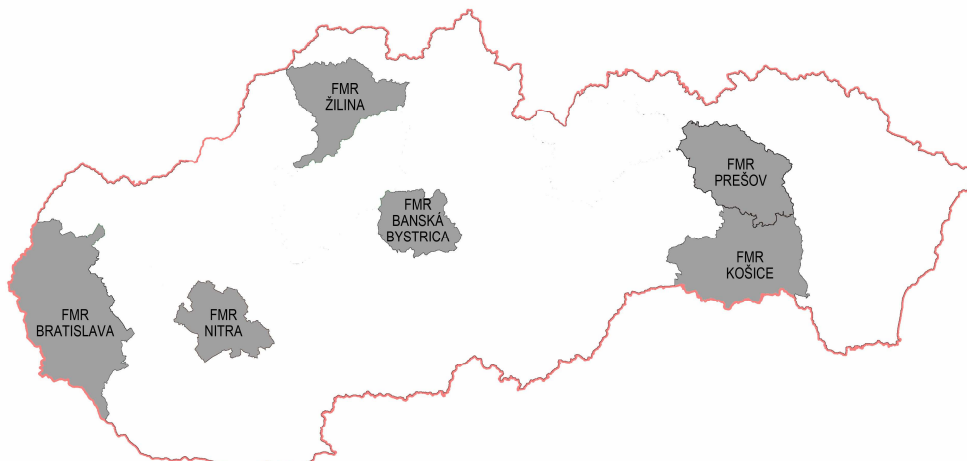
Klaasen a Scimemi (1981) predpokladajú cyklický charakter vývoja pozície mestských regiónov v rámci modelu, a teda, že po štádiu reurbanizácie môže za istých podmienok región opäť vstúpiť do štádia urbanizácie a postupne prejsť ostatnými štádiami. Podľa OUŘEDNÍČKA (2000) však tento predpoklad ostáva len hypotézou, keďže takýto vývoj regiónov doposiaľ nebol zaznamenaný.

Autori modelu štádií urbánneho vývoja (Klaasen a Scimemi, 1981) pozorujú aj to, že priebeh urbánneho vývoja nie je zákonitý len na intraregionálnej úrovni. Pozorujú, že úroveň ekonomického rozvoja krajiny je rozhodujúca pre štádium, v ktorom sa nachádzajú najväčšie aglomerácie. Čím je vyššia úroveň ekonomického rozvoja krajiny, tým v pokročilejšom štádiu modelu sa tieto aglomerácie

z bežnej evidencie obyvateľstva za roky 2001 až 2010. Vzhľadom na využitie trojročných priemerných hodnôt mier čistej migrácie niektoré čiastkové analýzy prezentujú obdobie od roku 2002 do roku 2009.

Priestorovými jednotkami tohto výskumu sú funkčné mestské regióny (FMR) FMR 91-A, ktoré vo svojej štúdií delimitoval Bezák (2000) na základe koncepcie denných urbánnych systémov. Vďaka tomu sú tieto regióny vhodnejšími priestorovými jednotkami výskumu ako administratívne celky, keďže tie na Slovensku často neodrážajú funkčné vzťahy v priestore. Za jadrá regiónov pritom považujeme mestá, podľa ktorých sú FMR nazvané, a to v ich administratívnych hraniciach. Zázemie tvoria všetky ostatné obce zaradené do regiónov. Konkrétne ide o FMR Bratislava, FMR Košice, FMR Prešov, FMR Žilina, FMR Nitra a FMR Banská Bystrica (obr. 3), teda o FMR najväčších slovenských miest, ktoré by v zmysle predpokladov Klaassena a Scimemiho (1981) mali byť nositeľmi nových trendov urbánneho vývoja v krajine.

*Obr. 3. Poloha skúmaných regiónov v rámci Slovenska
Upravené podľa Bezáka (2000)*

Vývoj pozície regiónov v štádiách urbánneho vývoja

Vo všeobecnosti možno o všetkých skúmaných regiónoch konštatovať, že migračné prírastky v zázemiach počas celého sledovaného obdobia do istej miery kompenzujú väčšie, či menšie migračné úbytky jadier (tab. 1). Výnimkou z tohto trendu sú len FMR Žilina a FMR Bratislava. Jadro FMR Žilina dosahuje kladné hodnoty miery čistej migrácie v rokoch 2005 a 2006. Ide však o krátkodobý jav, pretože v ostatných rokoch mesto Žilina zaznamenáva migračné úbytky. Naopak, v prípade FMR Bratislava zaznamenáva jadro regiónu od roku 2005 každoročne kladné hodnoty sledovaného ukazovateľa.

Z obr. 4 a obr. 5 je zrejmé, že kým väčšina regiónov počas celého sledovaného obdobia nevykazovala veľké zmeny v migračnej bilancii jadier a zázemí, bratislavský FMR zaznamenal značnú dynamiku vývoja. Popri migračne čoraz výraznejšie rastúcom zázemí je aj pôvodne úbytkové jadro od roku 2005 migračne prírastkové.

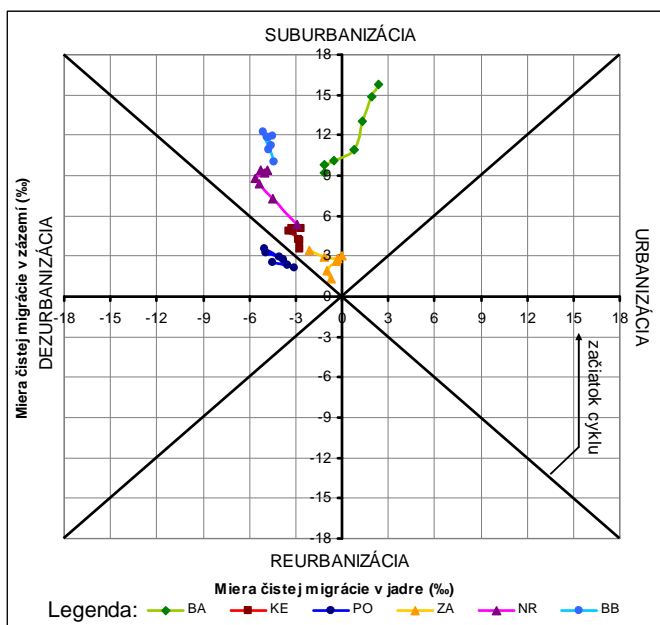
Hoci sa FMR Bratislava v celom období nachádza v štádiu suburbanizácie, trend vývoja smeruje opačným smerom ako by sa podľa modelu štádií urbánneho vývoja očakávalo. Tento jav je pravdepodobne spôsobený výraznými disparitami medzi slovenskými regiónmi. Bratislava dlhodobo dominuje ako ekonomicky najrozvinutejší región na Slovensku, pričom rozdiel medzi ňou a zvyškom Slovenska v ostatných dvoch desaťročiach stále narastá (Rajčáková a Švecová, 2009). Bratislava sa tak stala veľmi atraktívnym cieľom migrácie obyvateľstva z celej krajiny. Model štádií urbánneho vývoja sa však zameriava na individuálne regióny a nezohľadňuje širšie súvislosti, ktoré môžu v urbánnom systéme rôznych krajín nastať.

Vo FMR Nitra je najmä v prvých rokoch pozorovaného obdobia zjavný trend zvyšovania kladných hodnôt miery čistej migrácie v zázemí regiónu a záporných hodnôt tohto ukazovateľa v jadre. Rastúce úbytky z jadra však kompenzujú rastúce prírastky v zázemí, takže tento trend sa nepremieta do výrazných zmien migračného salda regiónu ako celku v jednotlivých rokoch.

Tab. 1. Hodnoty miery čistej migrácie v regiónoch a ich zložkách

		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Spolu
BA 1. kat.	jadro	-0,18	-0,91	-2,36	-0,18	0,96	1,53	1,36	3,01	2,82	1,75	0,78
	zázemie	7,05	10,93	9,68	8,86	11,71	12,03	15,48	17,10	14,88	16,01	12,48
	spolu	2,26	3,11	1,76	2,94	4,69	5,20	6,34	8,03	7,15	6,93	4,87
KE 2. kat.	jadro	-1,73	-3,37	-2,89	-3,22	-2,40	-2,60	-3,28	-4,47	-2,11	-2,90	-2,90
	zázemie	3,83	5,77	5,63	3,26	3,85	3,60	5,12	5,75	4,37	5,84	4,71
	spolu	0,04	-0,44	-0,14	-1,12	-0,36	-0,57	-0,51	-1,07	0,06	0,05	-0,41
PO	jadro	-2,23	-3,95	-5,10	-6,07	-3,68	-2,26	-3,19	-5,07	-5,09	-6,97	-4,36
	zázemie	2,08	2,67	3,41	4,46	1,84	2,49	2,11	2,51	2,92	3,86	2,84
	spolu	0,22	-0,17	-0,21	0,01	-0,48	0,51	-0,09	-0,62	-0,50	-0,54	-0,19
ZA	jadro	-0,59	-0,87	-0,73	-1,39	1,19	0,11	-2,13	-1,49	-2,79	-3,52	-1,22
	zázemie	1,20	1,07	1,80	2,92	3,29	2,76	2,56	3,58	4,08	3,23	2,65
	spolu	0,51	0,32	0,83	1,27	2,49	1,74	0,77	1,65	1,47	0,67	1,17
NR	jadro	-1,02	-3,86	-3,79	-5,76	-6,65	-4,31	-4,00	-6,16	-5,52	-4,93	-4,59
	zázemie	3,39	6,31	6,57	8,86	9,60	7,97	10,03	10,20	7,88	9,00	7,98
	spolu	1,07	0,88	1,04	1,09	1,01	1,52	2,69	1,70	0,93	1,83	1,38
BB	jadro	-2,35	-4,64	-6,34	-3,26	-4,54	-5,83	-4,05	-5,46	-3,76	-3,89	-4,41
	zázemie	9,05	12,72	13,91	8,92	9,93	14,74	10,72	11,35	8,01	9,14	10,84
	spolu	0,60	-0,13	-0,98	-0,01	-0,65	-0,23	0,01	-0,81	-0,48	-0,24	-0,29
3. kat.	jadro	-1,55	-3,33	-3,99	-4,17	-3,41	-3,02	-3,33	-4,54	-4,31	-4,88	-3,65
	zázemie	2,58	3,63	4,31	5,15	4,63	4,71	4,61	5,21	4,82	5,12	4,48
	spolu	0,57	0,23	0,28	0,64	0,76	1,01	0,82	0,58	0,45	0,42	0,58

Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva (2001 – 2010) a vlastné výpočty; Vysvetlivky: BA: FMR Bratislava, KE: FMR Košice, PO: FMR Prešov, ZA: FMR Žilina, NR: FMR Nitra, BB: FMR Banská Bystrica, 1. kat. – región primárneho mesta, 2. kat. – región stredne veľkého mesta, 3. kat.- regióny malých miest spolu (vážený priemer).

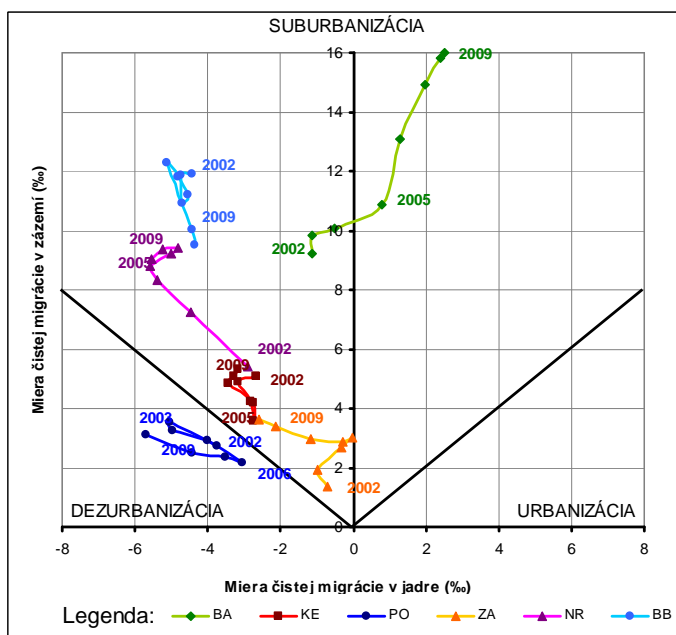

Obř. 4. Vývoj pozície regiónov v štádiách urbánneho vývoja v období 2002 – 2009

Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva (2001 – 2010) a vlastné výpočty; Vysvetlivky: vid' Tab. 1

Jediným regiónom, ktorý sa zaradil do iného štádia ako suburbanizácia je FMR Prešov. Aj v tomto prípade zázemie nadobúdalo kladné hodnoty miery čistej migrácie, ktoré však nedokázali kompenzovať výraznejšie migračné úbytky jadra. Počas sledovaného obdobia tak FMR Prešov vykazoval známky dezurbanizácie. Podobne ako v prípade FMR Bratislava, aj na pozícii FMR Prešov sa pravdepodobne výrazne odzrkadľujú regionálne disparity v rámci Slovenska, ktoré model štádií urbánneho vývoja nereflektuje. Región Prešova patrí k regiónom s nadpriemernou nezamestnanosťou a najnižšou priemernou mzdou na Slovensku, čo zvyšuje tlak na emigráciu obyvateľstva z tohto regiónu.

Región druhého najväčšieho mesta na Slovensku, FMR Košice, vykazuje podobné znaky ako regióny menších miest. V celom sledovanom období jeho zázemie zaznamenáva vyššie kladné hodnoty miery čistej migrácie ako sú záporné hodnoty vykazované jadrom. Vzhľadom na disproporciu medzi počtom obyvateľov jadra a zázemia (obr. 6) však región ako celok zaznamenáva v celom sledovanom období záporné hodnoty miery čistej migrácie. Podobná situácia nastala aj v prípade FMR Banská Bystrica (tab. 1).

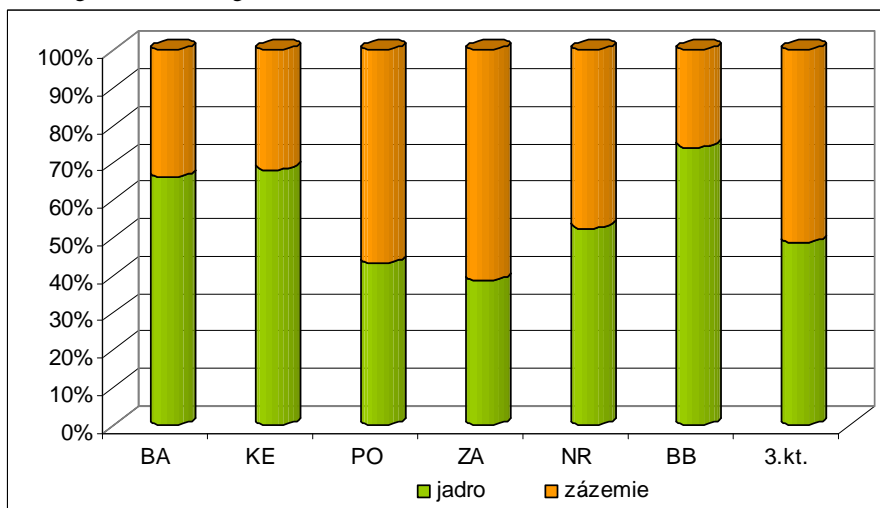

Obr. 5. Vývoj pozície regiónov v štádiách urbánneho vývoja v období 2002 – 2009 (detail)
Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva (2001 – 2010); Vysvetlivky: vid' Tab. 1

Nad otázkou vplyvu disproporcie v počte obyvateľov jadra a zázemia na pozíciu regiónu v štádiách modelu sa zamýšľajú aj Drewett a Rossi (1981). Riešením by mohlo byť využitie absolútnych namiesto relatívnych hodnôt. V súlade s ich názorom je však najmä pri klasifikácii viacerých, a najmä rôzne veľkých mestských regiónov vhodné aplikovať relatívne miery rastu. V rámci súboru skúmaných regiónov možno o relatívne vyrovnanom počte obyvateľov v jednotlivých zložkách regiónu hovoriť v prípade FMR Prešov, FMR Žilina a FMR Nitra. Naproti tomu výraznú disproporciu možno pozorovať vo FMR Bratislava, FMR Košice a najmä vo FMR Banská Bystrica, kde počet obyvateľov v jadre je približne 4 krát väčší ako v zázemí (obr. 6).

Vzhľadom na uvedené fakty možno konštatovať, že pre všetky funkčné mestské regióny najväčších slovenských miest (s výnimkou Prešova) je charakteristická pozícia v štádiu suburbanizácie modelu štádií urbánneho vývoja. Počas celého obdobia v jednotlivých regiónoch nenastali výrazné zmeny pozície v štádiách urbánneho vývoja. Jedinou výnimkou je FMR Bratislava, ktorý zaznamenal najvýraznejšiu dynamiku a v modeli štádií urbánneho vývoja má tendenciu presúvať sa v smere od štádia dezurbanizácie k štádiu urbanizácie, čo je opačný smer, ako samotný model predikuje. Táto situácia na rozdiel od modelu štádií urbánneho vývoja odráža špecifické postavenie Bratislavy na Slovensku nie-

len z hľadiska pozície v urbánnom systéme, ale aj z ekonomického hľadiska. Bratislava je ako ekonomicky najrozvinutejší región prítlačným cieľom imigračných tokov a zároveň ako región s najvyššou životnou úrovňou ponúka v porovnaní s ostatnými regiónmi svojim obyvateľom dostatok možností na realizáciu migrácií v rámci regiónu.

Obr. 6. Podiel zložiek regiónov na ich populácii v roku 2001

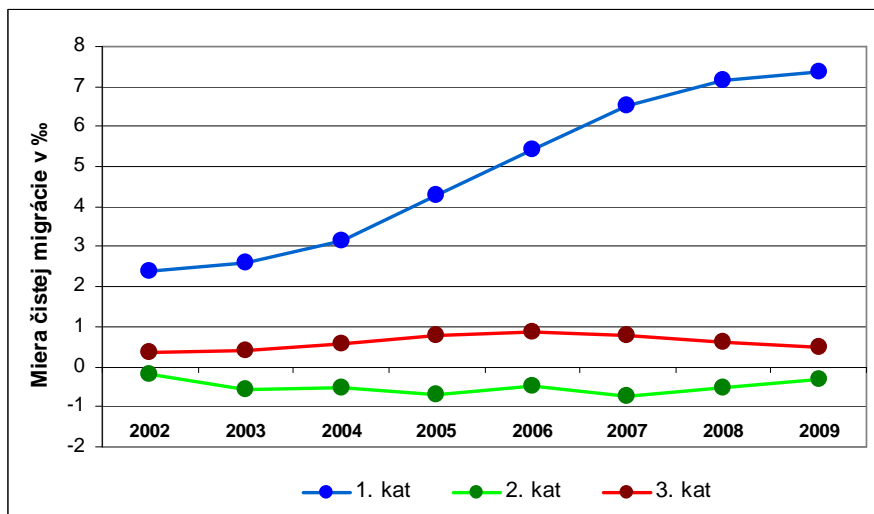
Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva (2001 – 2010) a vlastné výpočty; Vysvetlivky: vid' Tab. 1

Vývoj mestských regiónov vo fázach modelu diferenciálnej urbanizácie

Pri aplikácii modelu diferenciálnej urbanizácie na výskum akéhokoľvek urbánneho systému je dôležitým faktorom voľba počiatočného obdobia výskumu. Urbánny vývoj na Slovensku bol do konca 80. rokov minulého storočia výrazne deformovaný legislatívnymi a sociálno-ekonomickými opatreniami. Vplyv tejto deformácie sa však zmenami spoločenských a politických pomerov nestrasil okamžite a doznieval ešte aj v 90. rokoch (Bezák, 1999). Vývoj v takomto období často vykazuje anomálie, ktoré nezodpovedajú prirodzenému vývoju urbánneho systému (Kontuly, T., Geyer, H., 2002). Za vhodný začiatkový rok výskumu možno považovať rok 2001. Údaje z bežnej evidencie obyvateľstva za roky 2001 až 2010 sa opierajú o sčítanie, ktoré v roku 2001 prebehlo a vplyv spomenutých deformácií je v skúmanom období už výrazne nižší ako v predošlých rokoch.

Model diferenciálnej urbanizácie sa vzťahuje na celý urbánny systém skúmanej krajiny. Cieľom tohto príspevku však nie je komplexná analýza vývoja celého urbánneho systému, ale zistenie, či správanie FMR najväčších slovenských miest zodpovedá predpokladom modelu diferenciálnej urbanizácie. Za týmto účelom kategóriu primárneho (najväčšieho) mesta reprezentuje FMR Bratislava. Aj kategória regiónov stredne veľkých miest má len jedného zástupcu, a to FMR Košice. Kategóriu regiónov malých miest pre potreby tejto analýzy zastupujú regióny 3. – 6. najväčšieho mesta na Slovensku, a to FMR Prešov, FMR Žilina, FMR Nitra a FMR Banská Bystrica.

Z obr. 7 je zrejmé, že hoci región primárneho mesta zaznamenáva od začiatku skúmaného obdobia väčšie hodnoty miery čistej migrácie, diferenciácia hodnôt jednotlivých kategórií regiónov nie je v prvých rokoch markantná. Signifikantný je však nepretržitý výrazný vzrast migračných prírastkov regiónu primárneho mesta. Hodnoty v kategóriách regiónov stredne veľkých miest a regiónov malých miest sa počas celého sledovaného obdobia výrazne nelíšia. Obe kategórie regiónov balansujú okolo nulových hodnôt. Kým však regióny kategórie malých miest nadobúdajú mierne kladné hodnoty, regióny kategórie stredne veľkých miest každoročne zaznamenáva hodnoty mierne záporné.

Obr. 7. Vývoj hodnôt miery čistej migrácie kategórií regiónov v období 2002 – 2009
 Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva (2001 – 2010) a vlastné výpočty; Vysvetlivky: vid' Tab. 1

Tento stav by mohol zodpovedať prvej fáze modelu diferenciálnej urbanizácie, teda urbanizácii. Na konci sledovaného obdobia možno pozorovať zmiernenie rastu hodnôt mier čistej migrácie v regióne primárneho mesta a približovanie sa hodnôt sledovaného ukazovateľa k nule v prípade regiónu stredne veľkého mesta a regiónov malých miest. Je však zrejmé, že pozorované obdobie je relatívne krátke, preto bude zaujímavé tento vývoj pozorovať aj v budúcnosti. Zmiernenie hodnôt na konci sledovaného obdobia zdanlivo naznačuje smerovanie systému do ďalšej fázy modelu diferenciálnej urbanizácie, môže však ísť len o krátkodobý dôsledok finančno-hospodárskej krízy z konca prvej dekády tohto storočia, ktorá sa okrem iného prejavila aj prudkým spomalením bytovej výstavby.

Pri pohľade na priestorové rozloženie regiónov je zrejmé, že výrazný vplyv na urbánny vývoj má aj sociálno-ekonomické prostredie. Kým regióny v západnej časti republiky nadobúdajú kladné hodnoty miery čistej migrácie, regióny Košíc, Prešova a Banskej Bystrice vykazujú záporné hodnoty. Práve tieto mestá sú centrami vyšších územných celkov s najvyššími mierami nezamestnanosti v krajine.

Záver

Po deformáciách z druhej polovice minulého storočia začína urbánny vývoj na Slovensku z hľadiska migrácie obyvateľstva v nových pomeroch zaznamenávať dynamický priebeh, na ktorom sa výrazne odzrkadľuje ekonomická úroveň jednotlivých mestských regiónov. Z funkčných mestských regiónov šiestich najväčších miest na Slovensku sa najvýraznejšia dynamika zmien v migračných trendoch prejavuje vo FMR Bratislava, a to tak z hľadiska vnútorného vývoja, ako aj z hľadiska regiónu ako celku.

Z hľadiska intraregionálneho prístupu možno konštatovať, že vo všetkých skúmaných regiónoch zaznamenávajú zázemia regiónov migračné prírastky, kým jadrá s výnimkou Bratislavy zaznamenávajú viac-menej výrazné migračné úbytky. To svedčí o všeobecnom trende decentralizácie obyvateľstva v rámci regiónov. V modeli štádií urbánneho vývoja sa tak všetky FMR s výnimkou Prešova zaradili do štádia suburbanizácie. FMR Prešov vykazuje znaky dezurbanizácie, ale aj tu platí, že kým jadro regiónu zaznamenáva výrazné migračné úbytky, zázemie nadobúda kladné hodnoty miery čistej migrácie. Prírastky v zázemí sú však príliš nízke na to, aby kompenzovali migračné straty zaznamenané v jadre.

Vývoj pozície FMR najväčších slovenských miest v štádiách urbánneho vývoja v súlade s konštatovaním samotných autorov modelu štádií urbánneho vývoja nasvedčuje, že model nie je schopný reflektovať množstvo exogénnych činiteľov, ktoré ovplyvňujú vývoj v individuálnych regiónoch. V prípade Slovenska ide najmä o výrazné regionálne disparity. Model tak možno vo všeobecnosti považovať za dobrý nástroj na pozorovanie vývoja jednotlivých regiónov a ich vzájomné porovnáva-

nie, v slovenských pomeroch ho však minimálne v súčasnom období nemožno považovať za vhodný prostriedok na predikciu urbánneho vývoja.

Migračný vývoj skúmaných regiónov ako celkov naznačuje, že slovenský urbánny systém sa nachádza vo fáze urbanizácie modelu diferenciálnej urbanizácie, a teda iniciálnej fáze urbánneho vývoja, kedy prebieha koncentrácia obyvateľstva do regiónu primárneho (najväčšieho) mesta v urbánnom systéme. Je však pravdepodobné, že hodnoty, ktoré FMR Bratislava ako región primárneho mesta zaznamenáva a jej špecifické postavenie z hľadiska ekonomickej situácie, nie sú dané len tým, že ide o najväčšie a najvýznamnejšie mesto v slovenskom urbánnom systéme, ale sú výrazne ovplyvnené širšími ekonomickými a geografickými súvislosťami, ktoré model diferenciálnej urbanizácie vo svojich východiskách nezahŕňa.

Vstupom do Európskej únie a Schengenského priestoru sa slovenský urbánny systém ocitol v novej situácii. Hospodársky rozvoj, ktorý sa následne premieta do urbánneho vývoja jednotlivých regiónov, sa začína čoraz viac formovať v medzinárodnom kontexte. Je preto otáznne, či model diferenciálnej urbanizácie aplikovaný na slovenský urbánny systém ako uzavretý celok dokáže na túto novú situáciu reagovať. Obdobie legislatívne a politicky nedeformovaného urbánneho vývoja na Slovensku je zatiaľ relatívne krátke, preto tento príspevok možno považovať za vhodné východisko ďalšieho výskumu v budúcnosti.

Literatúra

- BERG, L. van den, MEER, J. van den, 1981: Urban change in the Netherlands, In: Dynamics of Urban Development edited by Klaassen, L. H., Molle, W. T. M., Paelinck, J. H. P., Gower, 1981, 137-169, ISBN 0-566-00378-3.
- BEZÁK, A., 1999: Development of Urban and Rural Populations in Slovakia between 1970 and 1995, Geographica Slovenica, 31, 170-177.
- BEZÁK, A., 2000: Funkčné mestské regióny na Slovensku. In: *Geographia Slovaca*, 15. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2000. 89 p. ISSN 1210-3519.
- Bilancia pohybu obyvateľstva Slovenskej republiky 2001-2010. Štatistický úrad Slovenskej republiky, Bratislava, 2002-2011.
- BLEHA, B., 2005: Migrácia v kontexte populačných prognóz na Slovensku. Naša demografia – súčasnosť a perspektívy, Bratislava (Slovenská štatistická a demografická spoločnosť), 26-31.
- DREWETT, R., ROSSI, A., 1981: General urbanisation trends in Western Europe, In: Dynamics of Urban Development edited by Klaassen, L. H., Molle, W. T. M., Paelinck, J. H. P., Gower, 1981, 119-136, ISBN 0-566-00378-3.
- GEYER, H. S., 1995: Expanding the Theoretical Foundation of Differential Urbanization, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol. 87, No. 1, 44-59.
- GEYER, H. S., KONTULY, T. M., 1993: A theoretical foundation for the concept of differential urbanisation, International Regional Science Review, 15, 157-177.
- KLAASSEN, L. H., SCIMEMI, G., 1981: Theoretical issues in Urban dynamics, In: Dynamics of Urban Development edited by Klaassen, L. H., Molle, W. T. M., Paelinck, J. H. P., Gower, 1981, 8-30, ISBN 0-566-00378-3.
- KONTULY, T., GEYER, H., 2002: Lessons Learned from Testing the Differential Urbanisation Model, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol. 94, No. 1, 124-128.
- OUŘEDNÍČEK, M., 2000: Teorie stádií vývoje měst a diferenciální urbanizace. Geografie – Sborník České geografické společnosti 105, č. 4, 361-369. ISSN 1212-0014.
- OUŘEDNÍČEK, M., 2007: Differential Suburban Development in the Prague Urban Region. Geografiska Annaler: Human Geography 89B, č. 2, 111 - 125. ISSN 0435-3684.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A., 2009: Regionálne disparity v regionálnom rozvoji Slovenska. In: Vedecký obzor : Scientific Horizont. - Roč. 1, č. 3, 2009, 85-95.
- TAMMARU, T., 1999: Differential Urbanisation and Primate City Growth in Soviet and Post-Soviet Estonia, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol. 91, No. 1, 2000, 20-30.

Pod'akovanie: Tento príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu č. 1/0181/09 „Súčasný procesy redistribúcie obyvateľstva na Slovensku“, ktorý bol financovaný grantovou agentúrou VEGA.

Functional Urban Regions of the Largest Slovak Cities in the Models of Urban Development

Ladislav NOVOTNÝ

Summary: *Urban development in Slovakia perceived in terms of population migration, after the decades of deformation, underwent the dynamic transformation and since the beginning of the new century reflects new social and economic conditions.*

To explore the current (2001 – 2010) development of the position of Slovak urban regions in the stages and phases of the urban development models, functional urban regions (FURs) of the six largest Slovak cities were chosen.

Among the regions considered the most significant dynamics of the urban development in the intraregional, as well as interregional scale was recorded in the Bratislava FUR. In terms of the intraregional approach, all regions recorded positive net migration rates in the rings but in the same time (with the exception of Bratislava FUR) more or less significant negative net migration rates in the cores. This reflects the general trend to decentralization of population within the regions. All considered FURs excluding the Prešov FUR are included in the suburbanization stage of the urban development model. The Prešov FUR is included in the disurbanization stage.

Observing the behavior of FURs, in accordance with the authors of the stages of urban development model, it is possible to state that the model does not reflect many exogenous factors that affect urban development. Among these factors economic regional disparities are the most important in Slovakia. Thus, in Slovak conditions, the model can be generally considered as a useful tool for observing the development of individual regions and their mutual comparison. However, at least in the present time, it seems unsuitable for predicting urban development.

Observation of the regions from the interregional approach suggests that the Slovak urban system has entered the urbanization phase. It is the initial phase of the model of differential urbanization which takes place when the concentration of population into the region of primary (the largest) city in the urban system is the most significant migration process. However, it is likely that the high positive values of the net migration rate recorded by the Bratislava FUR are not caused only by the size of the city but are heavily influenced by a wider economic and geographic context that is not reflected in the model.

Joining the European Union and the Schengen area, the Slovak urban system found itself in a new situation. Economic factors, which influence the urban development of the individual urban regions, are increasingly formed in the international context. Therefore, it is questionable whether the model of differential urbanization applied to the Slovak urban system as a closed unit will be able to respond to these new circumstances.

The period of legislative and political undistorted urban development in Slovakia is still relatively short. Consequently, this paper can be considered as a suitable starting point for the further research in the future.

Adresa autora:

Mgr. Ladislav Novotný

Ústav geografie

Prírodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika

Jesenná 5, 040 01 Košice

ladislav.novotny@upjs.sk